

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

PRINCIPLES OF FORMATION OF INFORMATION-ANALYTICAL COMPETENCE OF FUTURE ACCOUNTING AND TAXATION SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Проаналізовано та розкрито сутність принципів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки. Досліджено загальнодидактичні принципи (зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності, забезпечення творчої активності та самостійності, свідомості) та специфічні принципи (професійної спрямованості навчання, міжпредметної узгодженості, динамічності). Наголошується, що врахування особливостей впливу обґрунтованих принципів гарантує успішну підготовку майбутніх фахівців до їхньої професійної діяльності.

Ключові слова: майбутній фахівець з обліку та оподаткування, інформаційно-аналітична компетентність.

Проанализирована и раскрыта сущность принципов формирования информационно-аналитической компетентности будущих специалистов по учету и налогообложению в процессе профессиональной подготовки. Исследованы общедидактические принципы (связи теории с практикой, систематичности и последовательности, обеспечения творческой активности и самостоятельности).

ности, сознания) и специфические принципы (профессиональной направленности обучения, межпредметной согласованности, динамичности). Отмечается, что учет особенностей влияния обоснованных принципов гарантирует успешную подготовку будущих специалистов к их профессиональной деятельности.

Ключевые слова: будущий специалист по учету и налогообложению, информационно-аналитическая компетентность.

The essence of the principles of formation of information-analytical competence of future specialists in accounting and taxation in the process of professional training has been analyzed and disclosed. The general didactic principles (connection of theory with practice, systematic and consistency, ensuring creative activity and independence, consciousness) and specific principles (vocational orientation of training, interdisciplinary consistency, dynamism) are investigated. It is noted that taking into account the peculiarities of the influence of sound principles guarantees the successful preparation of future specialists for their professional activities.

Key words: future specialist in accounting and taxation, information-analytical competence.

УДК 378.147

Шевченко В.М.,

канд. наук з держ. упр., доцент,
докторант кафедри педагогіки
та психології
Університету імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Використання інформаційних технологій у вирішенні професійних завдань сьогодні стає невіддільною частиною діяльності фахівця будь-якої галузі. У таких умовах професійна підготовка майбутнього фахівця з обліку та оподаткування неможлива без уміння вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, здатності швидко сприймати й обробляти значні обсяги інформації, розширювати спектр необхідних навичок, а відтак – підвищувати рівень інформаційно-аналітичної компетентності, пов'язаної з умінням систематизувати інформацію, здійснювати її аналіз, структурувати та якісно-змістовно перетворювати у своїй професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності різних спеціальностей знайшла своє відображення в численних наукових працях вітчизняних і зарубіжних авторів. Окремо варто виділити дослідження щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності педагогів (Т.М. Єлканова, О.В. Назначило, А.М. Оробинський та інші вчені); застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності педагогів (В.О. Ільганаєва, Л.Ф. Панченко та інші); методології та теорії інформаційно-

аналітичної діяльності (І.Н. Кузнєцов, Н.І. Рижова та інші); формування інформаційно-аналітичної діяльності керівників професійно-технічних навчальних закладів (Л.М. Петренко, В.В. Ягупов та інші) [1–9].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте це питання потребує подальшого дослідження, зокрема, потребує конкретизації застосування дидактичних принципів у процесі формування професійних компетентностей майбутніх фахівців з обліку та оподаткування.

Мета статті – розкрити сутність, різновиди й особливості принципів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що педагогічний процес у вищому навчальному закладі є складним, суперечливим і багатоступеневим. На нього впливають різні чинники: внутрішні й зовнішні, об'єктивні й суб'єктивні, тривалі й ситуативні. Тому в цьому процесі своєрідно виявляються закони й закономірності різного рівня й виду. Усі закономірності педагогічного процесу діалектично взаємозалежні між собою. Це ускладнює та одночасно гармонізує навчально-виховний процес. Однак, постаючи у вигляді стійких тенденцій,

ці закономірності чітко визначають напрями діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання в закладі вищої освіти. Якщо закономірності виявляють істотний зв'язок між причиною і наслідком, то **принципи** є основними вимогами, що визначають загальне спрямування педагогічного процесу [10, с. 49–52].

Принцип (від лат. *principium* – засада, основа) є вихідним положенням будь-якої теорії, вчення, наукового дослідження, світогляду людини [11, с. 298]; «містком, що з'єднує теоретичні уявлення з практикою» [12, с. 35]. У філософському розумінні «принцип» розглядається як основна ідея, центральне поняття, підґрунтя системи, узагальнене положення, дія якого поширюється на всі явища сфери, з якої цей принцип було абстраговано [13, с. 382]. З педагогічного погляду принцип – це інструментальне, дане в категоріях діяльності вираження педагогічної концепції, це методичне вираження пізнаних законів і закономірностей, це знання цілей, сутності, змісту, структури навчання, яка є вираженою у формах, що дають змогу використати їх як регулятивні норми практики. Визначення єдиних принципів цілісного педагогічного процесу не виключає специфіки навчання і виховання, оскільки кожен із принципів зумовлений своєрідністю змісту, форм і методів педагогічної діяльності [14, с. 35].

Базуючись на результатах навчання, які затверджені Стандартом вищої освіти України для здобувачів другого (магістерського) рівня зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування», зазначену **мету** ми конкретизували за допомогою постановки таких завдань: майбутній фахівець з обліку та оподаткування після завершення навчання має *знати* теорію, методіку і практику формування облікової інформації за стадіями облікового процесу; *володіти* інноваційними технологіями; *аналізувати* фінансові та нефінансові дані для формування релевантної інформації в цілях прийняття управлінських рішень; *демонструвати* здатність до адаптації та дії в новій ситуації, пов'язаній з роботою за фахом; *моделювати* застосування методів наукових досліджень для аналізу закономірностей і тенденцій розвитку основних напрямів обліку, аналізу та аудиту, оподаткування тощо [15].

У своєму дослідженні ми враховуємо те, що у навчальному процесі діє комплекс загальнодидактичних принципів. Втім, зосередимося саме на тих, вплив яких на формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування є визначальним. Зокрема, до них, на нашу думку, можна зарахувати *принципи зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності, забезпечення творчої активності та самостійності, свідомості*.

Принцип зв'язку теорії з практикою. Визначається формуванням змісту навчання

майбутніх фахівців так, щоб теоретичні аспекти роботи з інформацією раціонально поєднувались із набуттям практичних умінь і навичок, які забезпечать здатність фахівця до виконання своїх професійних завдань. Характеризується створенням передумов, за яких практична діяльність стає поштовхом до пізнавальної діяльності та отримання нових знань, оскільки ефективність і якість навчання перевіряються, підтверджуються й спрямовуються практикою. Розвиток технологій, пов'язаних з обробкою облікової інформації та її аналізом, охоплює використання значної кількості організаційних, програмних і технічних ресурсів. Їх вивчення має відбуватися системно і цілеспрямовано. Реалізація принципу буде ефективною, якщо здійснюватиметься залучення здобувачів до професійної діяльності вже у процесі їх фахової підготовки.

Принцип систематичності й послідовності. Визначається послідовним розгортанням змісту знань, способів діяльності в засвоєнні знань і формуванні вмінь і навичок [16]. Характеризується створенням таких передумов, коли зміст навчання підпорядковується узгодженій систематизації не тільки в часовому вимірі (роки, семестри, модулі навчання), але й у логічно вибудованій наступності (дисципліни, змістові модулі, теми, розділи). Така систематизація закладається в освітньо-професійній програмі, навчальному плані підготовки майбутніх фахівців і навчальних програмах дисциплін. Реалізація принципу буде ефективною, якщо враховувати особливості професійної діяльності здобувачів в умовах інформаційного суспільства під час визначення змісту їхньої практичної підготовки та послідовно вдосконалювати знання, уміння і навички в аспекті роботи з обліковою інформацією.

Принцип забезпечення творчої активності та самостійності. Базується на визначальній ролі мотивації, що лежить в основі активності майбутніх фахівців як однієї з умов досягнення успіху в навчальній діяльності. Характеризується створенням таких передумов, коли здобувач усвідомлює цілі навчання, планує та організовує свою діяльність, вміє її контролювати, виявляє інтерес до професійних знань, ставить питання та вміє їх вирішувати [17]. Реалізація принципу буде ефективною, якщо надавати майбутнім фахівцям можливість самоконтролю процесу набуття знань через виконання творчих завдань, навчальних проектів, спрямованих на використання інформаційно-комунікативних технологій під час підготовки й аналізу облікової інформації. Це сприятиме усвідомленню здобувачем зв'язку активної позиції під час засвоєння знань у межах навчальних занять, самостійної роботи, наукової та проектної діяльності з процесом формування професійних якостей, важливих в умовах інформаційного суспільства.

Принцип свідомості. Спрямований на вироблення у майбутніх фахівців розуміння того, що знання стають надбанням людини лише завдяки її самостійній свідомій діяльності [18]. Характеризується створенням таких передумов, коли забезпечується розуміння здобувачем перспектив використання спеціальних знань, умінь і навичок щодо застосування інформаційно-комунікативних технологій у професійній діяльності як одного із складників у досягненні життєвих цілей і реалізації професійних прагнень. Реалізація принципу посилить сприйняття здобувачем інформаційно-аналітичної підготовки як процесу формування необхідних професійних якостей в умовах інформаційного суспільства, що є неодмінною умовою досягнення особистого успіху.

Крім розглянутих загальнодидактичних принципів, треба виокремити специфічні принципи, вплив яких на процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування відображає низку особливостей цього процесу. На нашу думку, до таких принципів доцільно зарахувати *принципи професійної спрямованості навчання, міжпредметної узгодженості, динамічності*.

Принцип професійної спрямованості навчання. Визначається посиленням зв'язку навчального матеріалу з майбутньою професією, що зумовлює потребу моделювання організації навчального процесу та формування його змісту в аспекті формування професійно значущих якостей [19]. Характеризується створенням таких передумов, коли використовується комплекс професійно спрямованих завдань, які передбачають набуття знань з інформаційно-аналітичних технологій. Реалізація принципу буде ефективною, якщо включити до змісту дисципліни циклу професійної та практичної підготовки, які пов'язані з вивченням специфіки роботи здобувачів з обліковою інформацією як основним об'єктом їхньої професійної діяльності. Процес підготовки має охоплювати перелік сучасних високотехнологічних, науково обґрунтованих методів і засобів, які ґрунтуються на використанні комп'ютеризованих систем.

Принцип міжпредметної узгодженості. Визначається цілеспрямованим використанням міжпредметних навчально-пізнавальних або компетентнісно-орієнтованих завдань як особливого виду міжпредметних зв'язків – міжпредметної координації [20]. Характеризується створенням таких передумов, коли створюється освітній простір як своєрідна віртуальна навчальна міждисциплінарна лабораторія, в якій здобувач отримує можливість багаторазово використовувати знання з кожної дисципліни в нових умовах, за межами самої дисципліни, розвиває вміння використовувати знання в професійній діяльності. Реалізація принципу буде ефективною, якщо сума набутих

знань і умінь із володіння інформаційно-аналітичними технологіями, сформованих у межах модулів дисциплін навчального плану, буде узгоджена з вимогами Стандарту вищої освіти України [15] щодо рівня інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця з обліку та оподаткування, а також з потребами роботодавців.

Принцип динамічності. Визначається необхідністю постійного підвищення вимог до тих, хто навчається; застосування нових, більш складних завдань; збільшення інтенсивності навантажень тощо [21, с. 118]. Застосування цього принципу зумовлене стрімким зростанням обсягів і різноманіттям інформаційних потоків, появою нових і постійним розвитком наявних засобів інформаційних технологій у професійній діяльності фахівців з обліку та оподаткування, змінами та вдосконаленням форм фінансової та податкової звітності. Характеризується створенням таких передумов, коли до навчального плану підготовки майбутніх фахівців запроваджуються спецкурси, зміст яких адекватно відображає зміни в соціальному замовленні на фахівця з високим рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності та орієнтування професійної діяльності на міжнародні стандарти. Реалізація принципу буде ефективною, якщо система формування знань і умінь щодо пошуку, отримання, зберігання і використання облікової інформації в професійній діяльності буде передбачати можливість зміни змісту модулів в аспекті опанування інноваційними технологіями, вибору нових методик підготовки тощо.

Висновки. Отже, врахування особливостей впливу визначених загальнодидактичних принципів (*зв'язку теорії з практикою, систематичності й послідовності, забезпечення творчої активності та самостійності, свідомості*) та специфічних принципів (*професійної спрямованості навчання, міжпредметної узгодженості, динамічності*) на формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування гарантує успішну підготовку до їхньої професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Елканова Т.М. Формирование информационно-аналитической компетентности в структуре общегуманитарного базиса образования. *Высшее образование сегодня*. 2009. № 12. С. 53–57.
2. Назначило Е.В. Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Магнитогорский гос. ун-т. Магнитогорск, 2003. 193 с.
3. Омельченко В.И. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего офицера-инженера в условиях сметанного обучения информатике: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. Челябинск, 2011. 26 с.

4. Ільганаєва В.О. Інформація та знання в інформаційно-комунікаційних процесах. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. № 3. С. 149–152.
5. Панченко Л.Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.10; Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2011. 46 с.
6. Кузнецов И.Н. Учебник по информационно-аналитической работе. М.: ООО Изд-во «Яуза», 2001. 320 с.
7. Рыжова Н.И., Фомин В.И. Структура информационно-аналитической компетентности специалиста экономического профиля на основе модели развития содержания обучения. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2009. № 4 (2). URL: http://www.ssc.smr.ru/media/journals/izvestia/2009/2009_4_358_361.pdf.
8. Петренко Л.М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2013. 456 с.
9. Ягупов В.В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. праць* / За ред. Д.Е. Кільдерова. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. Серія № 5: Пед. науки: перспективи та реалії. С. 274–279.
10. Гладуш В.А., Лисенко Г.І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посібник. Д., 2014. 416 с.
11. Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. К.: «Наук. думка», 2000. 680 с.
12. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. 4-е изд. М.: «Политиздат», 1980. 444 с.
13. Философский энциклопедический словарь / Редкол. С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. 2-е изд. М.: «Советская энциклопедия», 1989. 815 с.
14. Загвязинский В.И. Теория обучения: Современная интерпретация: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. 2-е изд., испр. М.: «Академия», 2004. 188 с.
15. Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»: ухвалено Науково-методичною радою Міністерства освіти і науки України, Протокол № 3 від 16 травня 2017 р. URL: <https://mon.gov.ua/...standartiv.../071-oblik-i-opodatkuвання-magistr-22.05.2017.doc>.
16. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. К.: «Знання-Прес», 2003. 418 с.
17. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посібник. К.: «Либідь», 2002. 560 с.
18. Фіцула М.М. Педагогіка. Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2003. 192 с.
19. Желясков В.Я. Дидактичне забезпечення процесу навчання майбутніх перекладачів на засадах компетентнісного підходу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09; Криворізь. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2011. 33 с.
20. Никитин П.В. Роль междисциплинарных связей в аспекте компетентностного подхода при подготовке будущих учителей информатики. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-mezhdistsiplinarnyh-svyazey-v-aspekte-kompetentnostnogo-podhoda-pri-podgotovke-buduschih-uchiteley-informatiki>.
21. Тарасенко Р.О. Теоретичні і методичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів для аграрної галузі у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04; Нац. ун-т біорес. і природ-ня України МОН України. К., 2017. 550 с.